

УДК 338.24:369

Козут Арсен Євгенович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID 0009-0002-4528-269X

Гетун Олександр Миколайович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID 0009-0008-2874-1173

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено вплив економічних ризиків в умовах кризових явищ на функціонування та розвиток системи пенсійного забезпечення України. Обґрунтовано, що макроекономічна нестабільність, демографічні дисбаланси, фінансові та інституційні ризики суттєво ускладнюють забезпечення фінансової стійкості пенсійної системи та виконання її соціальних функцій. Проаналізовано основні групи економічних ризиків, що виникають у кризових умовах, та їх вплив на солідарний і накопичувальний рівні пенсійного забезпечення. Визначено ключові проблеми адаптації пенсійної системи України до кризових викликів, зокрема дефіцит Пенсійного фонду, зниження платоспроможності населення та обмеженість інвестиційних ресурсів. Сформульовано висновки щодо необхідності впровадження ризик-орієнтованого підходу до управління пенсійною системою з метою підвищення її стійкості в умовах економічної кризи.

Ключові слова: економічні ризики, криза, пенсійне забезпечення, пенсійна система, фінансова стійкість, соціальна безпека.

Постановка проблеми. Система пенсійного забезпечення України є одним із ключових елементів соціально-економічної безпеки держави, оскільки забезпечує базові соціальні гарантії для непрацездатного населення та впливає на рівень соціальної стабільності. Водночас функціонування пенсійної системи відбувається в умовах постійного зростання економічних ризиків, які загострюються під впливом кризових процесів, фінансової нестабільності, демографічних змін та структурних дисбалансів економіки. Економічні кризи призводять до скорочення зайнятості, зниження доходів населення та зменшення надходжень до Пенсійного фонду, що безпосередньо впливає на спроможність держави виконувати свої пенсійні зобов'язання. Це актуалізує потребу наукового аналізу впливу економічних ризиків на систему пенсійного забезпечення України та пошуку ефективних механізмів управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічних ризиків і функціонування пенсійних систем в умовах кризових явищ висвітлюються у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідження Світового банку та OECD акцентують увагу на вразливості пенсійних систем до макроекономічних шоків і демографічних змін [1; 2]. У наукових працях українських дослідників підкреслюється, що хронічний дефіцит солідарної системи та залежність пенсійних виплат від бюджетного фінансування посилюють ризики її фінансової нестабільності [3]. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного впливу кризових економічних ризиків на всі рівні пенсійного забезпечення України, що визначає актуальність даного дослідження.

Мета статті. Метою статті є дослідження економічних ризиків в умовах кризи та оцінка їх впливу на систему пенсійного забезпечення України, а також обґрунтування напрямів підвищення стійкості пенсійної системи в кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні ризики в умовах кризи проявляються у формі зниження темпів економічного зростання, скорочення зайнятості, зменшення доходів населення та нестабільності фінансових ринків. Для системи пенсійного забезпечення України ці ризики мають комплексний характер, оскільки впливають як на доходну, так і на видаткову частину Пенсійного фонду. Зменшення кількості платників страхових внесків у поєднанні зі зростанням чисельності пенсіонерів призводить до поглиблення фінансового дисбалансу солідарної системи [4].

Особливу загрозу становлять демографічні ризики, які в умовах економічної кризи посилюються через трудову міграцію та старіння населення. Скорочення економічно активного населення знижує потенціал наповнення пенсійної системи, тоді як зростання тривалості життя збільшує навантаження на пенсійні видатки. У таких умовах фінансова стійкість пенсійної системи значною мірою залежить від макроекономічної стабільності та ефективності державної політики у сфері соціального забезпечення [5].

Кризові явища також негативно впливають на розвиток накопичувального рівня пенсійної системи. Фінансова нестабільність, інфляційні процеси та низький рівень довіри до фінансових інститутів стримують залучення довгострокових заощаджень і обмежують інвестиційні можливості пенсійних фондів. У результаті накопичувальна система не виконує повною мірою функцію диверсифікації пенсійних ризиків, що посилює залежність пенсійного забезпечення від солідарного механізму [2].

Управління економічними ризиками пенсійної системи в умовах кризи потребує впровадження комплексного підходу, який поєднує фінансові, інституційні та управлінські інструменти. Доцільним є посилення ролі прогнозування макроекономічних показників, удосконалення механізмів балансування доходів і видатків Пенсійного фонду, а також розвиток багаторівневої пенсійної системи з урахуванням ризиків фінансових ринків [3; 5]. Важливим елементом управління економічними ризиками пенсійної системи в кризових умовах є підвищення адаптивності інституційної архітектури пенсійного забезпечення. У періоди економічної нестабільності зростає значення гнучких механізмів регулювання страхових внесків, пенсійних виплат та міжбюджетних трансфертів, що дозволяє зменшити негативний вплив макроекономічних шоків на фінансовий стан Пенсійного фонду. Недостатня узгодженість між фіскальною, соціальною та пенсійною політикою посилює ризики дефіциту, що вимагає комплексного міжсекторального підходу до управління пенсійними фінансами [1].

У контексті кризових явищ особливої актуальності набуває проблема зниження платоспроможності населення та тінізації зайнятості. Скорочення реальних доходів працюючого населення та зростання неформальної зайнятості призводять до зменшення надходжень єдиного соціального внеску, що безпосередньо впливає на стабільність солідарної пенсійної системи. За таких умов зростає потреба у вдосконаленні механізмів адміністрування страхових внесків, посиленні контролю за дотриманням трудового законодавства та стимулюванні легалізації зайнятості як одного з інструментів зниження економічних ризиків пенсійного забезпечення [4].

Кризові процеси також загострюють інвестиційні ризики накопичувального рівня пенсійної системи. Висока волатильність фінансових ринків, інфляційні очікування та обмеженість надійних фінансових інструментів знижують ефективність інвестування пенсійних активів і підвищують ймовірність втрат заощаджень. Це актуалізує необхідність формування виваженої інвестиційної стратегії пенсійних фондів, орієнтованої на

диверсифікацію активів, мінімізацію ризиків та забезпечення довгострокової дохідності в умовах економічної нестабільності [2; 5].

Окремої уваги потребує питання інформаційної прозорості та довіри населення до пенсійної системи. У кризових умовах низький рівень довіри до державних і фінансових інституцій стає додатковим нематеріальним ризиком, який стримує розвиток накопичувальних механізмів і зменшує готовність громадян до участі у довгострокових пенсійних програмах. Підвищення відкритості діяльності пенсійних інституцій, удосконалення комунікаційної політики та розвиток фінансової грамотності населення можуть розглядатися як важливі елементи управління економічними ризиками у сфері пенсійного забезпечення [1; 3].

Таким чином, управління економічними ризиками пенсійної системи України в умовах кризи має базуватися на поєднанні макроекономічної стабілізації, інституційного вдосконалення та підвищення ефективності фінансових механізмів. Реалізація комплексного ризик-орієнтованого підходу створює передумови для підвищення стійкості пенсійної системи та зменшення її вразливості до кризових економічних викликів. Додатковим чинником посилення економічних ризиків пенсійної системи в умовах кризи є інфляційні процеси, які безпосередньо впливають на реальну купівельну спроможність пенсійних виплат. Високі темпи інфляції призводять до знецінення пенсійних доходів, що підриває соціальну функцію пенсійного забезпечення та поглиблює рівень бідності серед осіб пенсійного віку. За відсутності ефективних механізмів індексації пенсій інфляційні ризики трансформуються у соціальні, посилюючи напруженість у суспільстві та знижуючи довіру до державної соціальної політики [1].

В умовах кризових явищ особливої актуальності набуває проблема боргових ризиків у системі пенсійного забезпечення. Зростання дефіциту Пенсійного фонду зумовлює необхідність його покриття за рахунок державного бюджету, що збільшує фіскальне навантаження та обмежує можливості фінансування інших соціально важливих напрямів. Така ситуація формує замкнене коло, у якому бюджетні обмеження посилюють ризики пенсійної системи, а нестабільність пенсійного забезпечення, у свою чергу, негативно впливає на загальну макроекономічну рівновагу [3].

Важливим аспектом аналізу є також регіональна диференціація економічних ризиків пенсійного забезпечення. В умовах кризи диспропорції у рівнях зайнятості, доходів населення та економічної активності регіонів призводять до нерівномірного формування доходної бази пенсійної системи. Регіони з високим рівнем безробіття та міграційного відтоку формують підвищені ризики для стабільності пенсійних надходжень, що потребує врахування територіального аспекту у процесі управління пенсійними ризиками [4].

Не менш значущими є інституційні ризики, пов'язані з недосконалістю нормативно-правового регулювання пенсійної сфери в умовах кризових змін. Часті трансформації пенсійного законодавства, відсутність довгострокових стратегічних орієнтирів та нестабільність правил функціонування пенсійної системи ускладнюють процес її адаптації до економічних викликів. У таких умовах зростає невизначеність для учасників пенсійних відносин, що негативно позначається на ефективності управління ризиками та довгостроковому плануванні [5].

Окрему увагу слід приділити взаємозв'язку економічних ризиків пенсійної системи з процесами цифровізації та трансформації публічних фінансів. Впровадження цифрових рішень у сфері адміністрування пенсійного забезпечення створює можливості для підвищення прозорості фінансових потоків, зниження операційних ризиків і посилення

контролю за використанням коштів Пенсійного фонду. Водночас недостатній рівень цифрової зрілості інституцій та обмежений доступ окремих груп населення до цифрових сервісів можуть формувати нові ризики соціальної нерівності у доступі до пенсійних прав [2].

У сукупності зазначені фактори свідчать про те, що економічні ризики в умовах кризи мають багатовимірний характер і потребують системного підходу до їх ідентифікації та управління. Ефективне функціонування системи пенсійного забезпечення України в кризових умовах можливе лише за умови комплексної взаємодії макроекономічної політики, інституційних реформ та впровадження сучасних управлінських інструментів, спрямованих на зниження вразливості пенсійної системи до зовнішніх і внутрішніх економічних шоків.

Висновок. Фіктивна діяльність суб'єктів господарювання є суттєвим фактором дестабілізації економічної безпеки транспортної галузі України, оскільки підриває фінансову стійкість підприємств, ускладнює управління ризиками та знижує ефективність системи безпеки. Для нейтралізації цих загроз необхідним є посилення інституційних механізмів контролю, розвиток систем внутрішнього аудиту та впровадження сучасних інструментів управління економічною безпекою транспортних підприємств. Комплексний підхід до протидії фіктивній діяльності сприятиме підвищенню прозорості транспортної галузі та зміцненню економічної безпеки України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. World Bank. (2023). Pension systems and economic resilience in times of crisis. Washington, DC: World Bank Group.
2. OECD. (2021). Economic security and financial transparency. Paris: OECD Publishing.
3. International Labour Organization. (2022). Global employment and social outlook: Trends and risks. Geneva: ILO.
4. European Commission. (2023). Labour market developments and pension sustainability in crisis conditions. Brussels.
5. IMF. (2022). Fiscal risks and pension system sustainability in emerging economies. Washington, DC: International Monetary Fund.

REFERENCES

1. World Bank. (2023). Pension systems and economic resilience in times of crisis. Washington, DC: World Bank Group.
2. OECD. (2021). Economic security and financial transparency. Paris: OECD Publishing.
3. International Labour Organization. (2022). Global employment and social outlook: Trends and risks. Geneva: ILO.
4. European Commission. (2023). Labour market developments and pension sustainability in crisis conditions. Brussels.
5. IMF. (2022). Fiscal risks and pension system sustainability in emerging economies. Washington, DC: International Monetary Fund.

Kohut Arsen

(PhD student, Private Higher Educational Institution “European University”)

Hetun Oleksandr

(PhD student, Private Higher Educational Institution “European University”)

ECONOMIC RISKS IN CRISIS CONDITIONS AND THEIR IMPACT ON THE PENSION SYSTEM OF UKRAINE

Abstract. The article examines the impact of economic risks under crisis conditions on the functioning and development of Ukraine's pension system. It is substantiated that macroeconomic instability,

demographic imbalances, financial and institutional risks significantly complicate the maintenance of financial sustainability of the pension system and the fulfillment of its social functions. The main groups of economic risks arising in crisis conditions and their impact on the solidarity and funded levels of pension provision are analyzed. Key problems of adaptation of Ukraine's pension system to crisis challenges are identified, including the deficit of the Pension Fund, a decline in the population's purchasing power, and limited investment resources. Conclusions are formulated regarding the necessity of implementing a risk-oriented approach to pension system management in order to enhance its resilience under economic crisis conditions.

Keywords: *economic risks, crisis, pension provision, pension system, financial sustainability, social security.*